

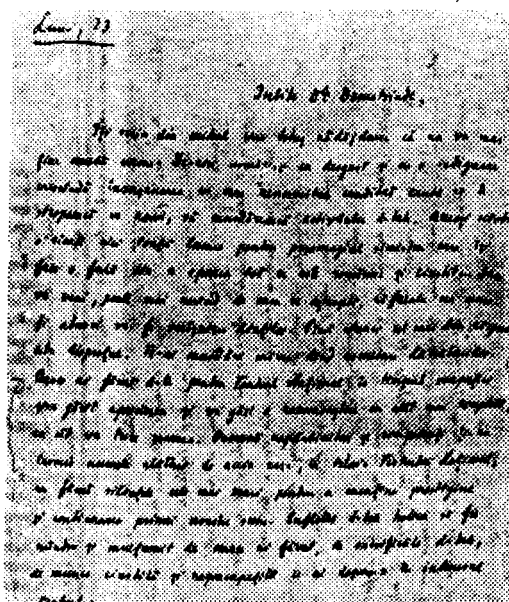
O scrisoare inedită
a lui
Liviu Rebreanu

Abia cu încheierea monumentalei ediții a Operelor lui Liviu Rebreanu, la care trudește de câteva decenii Nicolae Gheran, vom cunoaște deplin pe omul de teatru Rebreanu. În volumele 11, 12 și 13 ale seriei, citim, în ediție critică, dramaturgia și cronicile teatrale. Urmează, desigur, editarea corespondenței. Acest corpus epistolar în lucru a fost preludat de volumul La lumina lămpii (Ed. Minerva, 1981), conținând scrisori familiale.

Numeroase contribuții din varii fonduri documentare, comunicate de-a lungul anilor, vor întregi — împreună cu materialul aflat în colecțiile Academiei și în păstrarea familiei — doritul volum al corespondenței lui Liviu Rebreanu.

Pentru sumarul lui, propunem și scrisoarea inedită care urmează. A fost scrisă din Iași refugiumului silnic (mai—noiembrie 1918). În urma unui denunț, Liviu Rebreanu trebuie să părăsească Bucureștii „dăcii separate” și să ajungă la Iași. Peripeziile fugii le-a povestit, transfigurate artistic, în nuvela Calvarul. L-au ajutat militanți socialiști, în special Titel Petrescu. În locuința din strada Păcurari, vor sosi în iulie și Fanny Rebreanu împreună cu fiica, Puia.

Iubitorul soț trimite, în septembrie 1918, la București, pe cale particulară, o scrisoare actorului Aristide Demetriade, fost director al Naționalului sub ocupație, prin care susține, copleșitor, cauza soției —

actriță. Vremurile erau tulburi. Nămeții erau încă în București, deciziile ministeriale soseau cu întârziere de la Iași, unde se afla administrația. Rebreanu are în vedere activitatea scenică a soției sale sub ocupație și e convins de justetea demersului său în vederea unei promovări. Apelul prietenesc n-a rămas fără ecou. Scrisoarea interesează, mai ales, ca document sufletesc.

Iubite D-le Demetriadă

Îți scriu din exilul care totuși nădăjduiesc că nu va mai ține multă vreme. De-aici urmăresc cu desgust și cu indignare crescândă înverșunarea cu care nenorocitul candidat caută să te stropească cu noroi, să murdărească activitatea d-tale. Aceeași scirbă o simte aici toată lumea pentru personajul sinistru care își face o fală din a spurca tot ce este românesc și cinstit.... Dar va veni, poate mai curînd de cum se așteaptă, răfuiala cea mare. Și atunci va fi scrișnirea dinților. Pînă atunci cel mai bun răspuns este disprețul. Te-ai murdări măcar dînd ascultare lătrăturilor!) Ceea ce ai făcut d-ta, pentru Teatrul Național în timpul ocupației și-a găsit aprecierea și va găsi o recunoaștere cu atît mai completă, cu cît va trece vremea. Oamenii nepărțitori și competenți și-au înscris numele alături de aceia care, în istoria Teatrului Național, au făcut silințele cele mai mari pentru a menține prestigiul și continuarea primei noastre scene. Sufletul d-tale trebuie să fie mîndru și mulțumit de ceea ce ai făcut, de sacrificiile d-tale, de munca cinstită și neprecupețită ce ai depus-o în interesul teatrului...?).

Dar acuma trebuie să continui cu o rugămînte personală. Sînt sigur de descendența d-tale. Altmînteri poate că nici nu m-aș fi adresat.

E o chestie de dreptate. Știi bine că aici s-au făcut înaintări cu duimul. Băicîi, luați aproape de pe stradă au fost bombardai stagiari cl. I. În timpul acestei nevestă-mea, după o muncă cinstită de cîine ani de zile, se vede tot în coadă. O fi oare aceasta dreptate? Fac apel la simțul d-tale de dreptate și umanitate. În octombrie 1916 urma să fie avansată stagiara cl. II. Îți aduci aminte, destigur, că în aprilie același an t s-a dat premiul de creație cu asigurarea că la toamnă ti vine avansarea. Mavrodi este aici, o mărturisește. Dragomirescu asemenea.³⁾ Au venit anii de război, cînd ea a muncit sub conducerea d-tale. Știi bine cu cîtă rîvnă și cu cît succes a lucrat. A avut succese frumoase; nu ți le reamintesc, d-ta, desigur că le știi ca și mine.⁴⁾ Dar la București n-ai putut face înaintări, altfel nu mă indoiesc că ea ar fi fost printre cei dinții avansați. Acum însă vine momentul cînd trebuie să se facă dreptate. Nu se poate ca ea să-și piarză anii, atunci cînd alții au cîștigat în timpul războiului. Cred că e logic și omenesc și drept ca să i se dea acuma drepturile cuvenite. Avansarea la clasa II trebuia să-i vie acum doi ani. Cred că e legal ca acuma, după doi ani și încă ce ani, să i se dea gradul de clasa I. Chiar dacă n-ar fi avansările dela Iași și încă ei i s-ar cuveni înaintarea la clasa I după toate cerințele legii.

Nu incape indoială că are și ea cel puțin atîta talent cît au cei avansați aici. Poate dacă am judeca drept, are chiar mai mult. Și mai are în plus o rîvnă de muncă cinstită, care trebuie recompensată, mai ales acuma cînd la Teatrul Național bate un vînt de anarhie printre elementele tinere.

În sfîrșit nu mai vreau să pledez în fața d-tale un lucru care nici n-are nevoie de pledoarie. D-ta, care ești cinstit și drept, recunoști destigur toată dreptatea cerinței ei. Ca director și membru în comitet însă ai și puterea și influența de-a face să izbîndească dreptatea și cîntea. Și poate, întrucîtva, chiar ca om, ca om cu suflet ales, vei găsi oportun să intervii pentru o cauză dreaptă. De-aceea mă și adresez d-tale. Mi-am făcut o plăcere de multe ori și eu să iau apărarea dreptății, mai ales cînd a fost vorba de Teatrul Național și mai ales în timpul ocupației. Voi mai face-o cu aceeași dragoste, în curînd. Poate și aceasta mă îndreptățește puțin să sper că și mie mi se va face dreptate, mai ales cînd ea va fi sprijinită și de cuvîntul d-tale autorizat.

În acest sens îți anexez aici o petiție a nevestei mele. D-ta, ca fost director și ca membru în comitet, ai chemare s-o susții. Petiția aș vrea să ajungă în 'mîinile d-lui Motru împreună cu o vorbă bună de dreptate⁵⁾. Vorba aceasta nimeni nu poate s-o spună cu mai multă competență ca d-ta. De-aceea îți trimit petiția.

De-aceia am încredere deplină în izbîndirea ei. Acuma vine octombrie, cînd se poate face avansa'ea. Acuma e și momentul dreptății.⁶⁾

Fanny va veni zilele acestea la București. Așteaptă zilnic ausweitsul. Își va relua cu aceeași dragoste ocupația. Dar va fi singură, nu știu cîtă vreme. Ticăloșia criminală a personajului murdar care te latră pe d-ta, a făcut ca eu să trebuiesc să stau aici încă. În lipsa mea aș dori mult să găsească în d-ta. un sprijin. Poate că pot conta și pe aceasta ?

Nu te încredințez de recunoștința mea. În loc de încredințare aș dori mai bine să-ți dau o dovadă. Poate că-mi va veni prilejul să ți-o dau.

Eu, oricum, am toată încrederea în d-ta. Încrederea aceasta m-a făcut să-ți fac rugăciunile acestea și mă mai face să fiu sigur că-mi vor fi împlinite.

Cu multe salutări și dragoste nestrănutată,

L. Rebreanu
str. Păcurari 79 — Iași

P. S. Orice răspuns îl primesc grabnic și fără cenzură, prin d. M. Barasch, redactor la „Lumina”, care mi-l transmite.⁷⁾

Pe plicul nefrancaț :

D-sale D-lui Aristide Demetriade artist societar al Teatrului Național, membru în comitetul de lectură. București. Teatrul Național. Personal.

1. Cel în cauză este dramaturgul A. de Herz, directorul ziarului **Scena** (1917—1918). A intrat în conflict cu Ar. Demetriade din motive privind conducerea **Societății Dramatice Române** sub ocupație. Tot el l-a denunțat autorităților germane pe Liviu Rebreanu, ca supus austro-ungar sustras obligațiilor militare, fapt care a determinat fuga scriitorului la Iași.

2. Odată cu exodul ministerelor la Iași, în noiembrie 1917, Ar. Demetriade este delegat să conducă ansamblul Naționalului rămas în Capitală (27 noiembrie 1916 — iunie 1918).

3. Al. Mavrodi, director general al teatrelor în refugiul ieșean (noiembrie 1916 — mai 1918, cînd a fost înlocuit cu prof. Ion Petrovici). Mihail Dragomirescu, profesor universitar, membru în comitetul de lectură al Naționalului.

4. În ansamblul **Societății Dramatice Române** (1917—1918), Fanny Rebreanu a fost angajată ca stagiară clasa a III-a împreună cu Cleo Pan Cernățeanu și Lilly Popovici.

5. La începutul lunii iunie 1918, Ar. Demetriade demisionează din func-

ția de director delegat al **Societății Dramatice Române**. Îi urmează regizorul Paul Gusty. La 1 septembrie 1918, ministrul Instrucțiunii, prof. univ. Simion Mehedinți, îl numește director al primei scene bucureștene pe C. Rădulescu-Motru, profesor de psihologie și logică al Universității bucureștene.

6. Demersul amical a fost onorat. În cartea **Cu soțul meu** (E.P.L., 1963, p. 117), Fanny Rebreanu scrie : „În octombrie am primit o scrisoare din București, de la Aristide Demetriad. Îmi comunica o veste bună. Eram avansată stagiară clasa I, dar mă ruga să mă întorc la teatru, concediul nemaiputînd fi prelungit.”

7. Marco I. Barasch, publicist, avocat. După plecarea lui L. Rebreanu la Iași, va prelua cronică dramatică în ziarul **Lumina** condus de Constantin Stere, ziar la care Rebreanu fusese angajat, (1917—1918).

Rubrică realizată de
Ionuț NICULESCU